

OPINIA RZECZNIKA GENERALNEGO

VERICY TRSTENJAK

przedstawiona w dniu 29 listopada 2007 r.¹

I — Wprowadzenie

korrespondencji prowadzonej pomiędzy stronami z jednej strony a urzędami i instytucjami publicznymi z drugiej strony.

1. Niniejsza sprawa dotyczy wykładni art. 8 ust. 1 rozporządzenia Rady (WE) nr 1348/2000 z dnia 29 maja 2000 r. w sprawie doręczania w państwach członkowskich sądowych i pozasądowych dokumentów w sprawach cywilnych i handlowych (zwanego dalej „rozporządzeniem nr 1348/2000”)² oraz konkretnego pytania, czy adresat może odmówić odebrania doręczanego mu dokumentu, jeżeli doręczany w ramach wszczętego za granicą postępowania cywilnego pozew został co prawda przetłumaczony na język urzędowy państwa członkowskiego, do którego przekazywane są dokumenty, lecz załączniki do tego pozwu nie zostały przetłumaczone na ten język urzędowy i adresat twierdzi, iż nie rozumie języka państwa członkowskiego, z którego pochodzi dokument, mimo iż w ramach prowadzonej przez siebie działalności gospodarczej zawarł umowę, w której uzgodnione zostało używanie języka państwa członkowskiego pochodzenia dokumentu na potrzeby

2. Ten wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym został złożony przez Bundesgerichtshof w ramach powództwa o odszkodowanie wytoczonego przez Industrie- und Handelskammer Berlin (zwaną dalej „IHK Berlin”) przeciwko Architektenbüro Nicholas Grimshaw & Partners Ltd, spółkę prawa angielskiego (zwaną dalej „Büro Grimshaw”), z tytułu wadliwego wykonania planowania budynku. IHK Berlin dochodzi przeciwko Büro Grimshaw swoich uprawnień z tytułu gwarancji. W postępowaniu incydentalnym strony spierają się, czy pozew został skutecznie doręczony Büro Grimshaw. Ingenieurbüro Weiss und Partner z siedzibą w Akwizgranie (zwane dalej „Büro Weiss”) zostało wezwane do wzięcia udziału w postępowaniu w charakterze interwenienta ubocznego.

1 — Język oryginału: niemiecki.

2 — Dz.U. L 160, s. 37.

II — Ramy prawne

3. Motywy 8 i 10 rozporządzenia nr 1348/2000 stanowią:

„(8) Dla zapewnienia skuteczności niniejszego rozporządzenia możliwość odmowy doręczenia dokumentów ograniczona zostaje do wyjątkowych sytuacji.

(10) W celu ochrony interesów adresata doręczenie powinno zostać dokonane w języku lub jednym z języków urzędowych miejsca, w którym ono nastąpi, lub w innym zrozumiałym dla adresata języku państwa członkowskiego, z którego pochodzi dokument”.

4. Artykuł 8 ust. 1 rozporządzenia nr 1348/2000 przewiduje:

„Odmowa odbioru dokumentu

Agencja przyjmująca poucza adresata, że może on odmówić odebrania doręczanego dokumentu, o ile jest on sporządzony w języku innym niż jeden z następujących języków:

a) język urzędowy państwa członkowskiego, do którego przekazywane są dokumenty, lub, jeżeli w tym państwie członkowskim jest więcej języków urzędowych, język urzędowy, lub jeden z języków urzędowych miejsca, gdzie ma nastąpić doręczenie; lub

b) zrozumiały dla adresata język państwa członkowskiego, z którego pochodzi dokument”.

III — Główne okoliczności stanu faktycznego, postępowanie przed sądem krajowym, pytania prejudycjalne i postępowanie przed Trybunałem

5. IHK Berlin dochodzi przeciwko mającemu siedzibę w Londynie Büro Grimshaw, spółce prawa angielskiego, odszkodowania z tytułu wadliwego wykonania planowania na podstawie umowy o świadczenie usług architektonicznych, zawartej w dniu 16 lutego 1994 r. W umowie tej Büro Grimshaw zobowiązało się do wykonania usług w zakresie planowania przedsięwzięcia budowlanego w Berlinie. W pkt 3.2.6 umowy o świadczenie usług architektonicznych uzgodniono:

„Świadczenia będą wykonywane w języku niemieckim. Korespondencja między [IHK

Berlin] a [Büro Grimshaw] oraz urzędami i instytucjami publicznymi będzie prowadzona w języku niemieckim”.

W pkt 10.2 tej umowy o świadczenie usług architektonicznych uzgodniono:

„W przypadku sporu sądem właściwym jest sąd w Berlinie”.

W pkt 10.4 tej umowy o świadczenie usług architektonicznych uzgodniono:

„Umowa ta podlega prawu niemieckiemu”.

6. Celem doręczenia Büro Grimshaw IHK Berlin złożyła w sądzie niemieckim odpisy pozwu i wszystkich załączników, na które powołała się w tym pozwie. Załączniki te obejmują zawartą pomiędzy stronami umowę o wykonanie usług architektonicznych, aneksu do umowy, jak również projekt aneksu, specyfikację świadczeń objętych umową, jak również kilka pism, m.in. także tych sporządzonych przez Büro Grimshaw, dotyczących korespondencji z przedsiębiorstwami, którym powierzono stwierdzenie i usunięcie stwierdzonych wad. Zgodnie z informacjami przedstawionymi przez Bundesgerichtshof

przed wytoczeniem powództwa Büro Grimshaw nie były jednak znane wszystkie załączniki, w szczególności pisma dotyczące stwierdzenia i usunięcia wad oraz ich kosztów. Ponadto fragmenty tych załączników, do których odwołuje się IHK Berlin, są cytowane w pozwie.

7. Pozew z dnia 29 maja 2002 r., w którym IHK Berlin dochodzi od Büro Grimshaw odszkodowania na podstawie umowy o świadczenie usług architektonicznych, został doręczony Büro Grimshaw w języku niemieckim już w dniu 20 grudnia 2002 r. Po tym jak wobec braku tłumaczenia pozwu na język angielski Büro Grimshaw odmówiło jego odbioru, przetłumaczony na język angielski pozew i sporządzone w języku niemieckim nieprzetłumaczone załączniki zostały przekazane pozwanej w Londynie w dniu 23 maja 2003 r.

8. Pismem z dnia 13 czerwca 2003 r. Büro Grimshaw podniosło zarzut nieprawidłowego doręczenia ze względu na brak tłumaczenia załączników na język angielski i z tego względu odmówiło odebrania pozwu, powołując się na art. 8 ust. 1 rozporządzenia nr 1348/2000, a jego doręczenie uznało za bezskuteczne. Büro Grimshaw podniosło również zarzut przedawnienia i wezwało Büro Weiss den Streit do wzięcia udziału w postępowaniu w charakterze interwenienta ubocznego.

9. Z postanowienia odsyłającego wynika, że w wyroku wstępnym Landgericht Berlin stwierdził, że pozew został prawidłowo doręczony w dniu 23 maja 2003 r. Apelacja Büro Grimshaw została oddalona wyrokiem Kammergericht Berlin. Od tego wyroku Kammergericht Berlin kasację do sądu odsyłającego, mianowicie do Bundesgerichtshof, wniósł interwient uboczny, Büro Weiss.

10. Bundesgerichtshof wyjaśnia, że zgodnie z niemieckim prawem postępowania cywilnego pozew oraz załączniki do niego, do których się on odwołuje, stanowią całość i że pozwany musi uzyskać wszystkie te informacje udostępnione przez powoda, niezbędne dla podjęcia przez niego obrony przeciwko powództwu. Dlatego odrzucić należy ocenę skuteczności doręczenia pozwu niezależnie od doręczenia załączników do niego, ponieważ rzekomo istotne informacje wynikają już z samej treści pozwu i prawo pozwanego do wysłuchania przez sąd jest zagwarantowane ze względu na okoliczność, że w toku postępowania pozwany ma jeszcze wystarczającą możliwość obrony.

11. Od powyższej zasady dopuszcza się wyjątki, jeżeli nieprawidłowe doręczenie lub brakujące tłumaczenie nie naruszają bądź tylko nieznacznie naruszają interes pozwanego w otrzymaniu informacji, na przykład, gdy załącznik niedołączony do pozwu został

przesłany stronie pozwanej niemal równocześnie z chwilą wytoczenia powództwa lub gdy wszystkie załączniki były już pozwanemu znane przed wytoczeniem powództwa. Sąd odsyłający zwraca uwagę na to, że w niniejszej sprawie Büro Grimshaw nie były znane wszystkie dokumenty, w szczególności pisma dotyczące stwierdzenia i usunięcia wad oraz ich kosztów. Takie dokumenty nie mogą być traktowane jako pozbawione znaczenia drobiazgi, ponieważ to od nich może zależeć decyzja o wniesieniu repliki.

12. Bundesgerichtshof wyjaśnia również, że żaden z uprawnionych do reprezentacji organów Büro Grimshaw nie rozumie języka niemieckiego, i jest zdania, że możliwa jest taka wykładnia rozporządzenia nr 1348/2000, zgodnie z którą odbioru dokumentu nie można odmówić w oparciu o uzasadnienie, że załączniki nie zostały przetłumaczone, ponieważ art. 8 ust. 1 rozporządzenia nr 1348/2000 nie wypowiada się w przedmiocie odmowy odbioru załączników. Ponadto zgodnie z art. 4 ust. 3 zdanie pierwsze rozporządzenia nr 1348/2000 na formularzu wniosku o doręczenie stosowanym w państwach członkowskich Unii Europejskiej informacje dotyczące rodzaju dokumentu i języka dokumentu są obowiązkowe tylko w odniesieniu do doręczanego

dokumentu (pkt 6.1 i 6.3 formularza), nie natomiast w odniesieniu do załączników, co do których wymaga się jedynie podania ich liczby (pkt 6.4 formularza). Zdaniem Bundesgerichtshof znaczenie ma jedynie kwestia, czy dany dokument jest dokumentem, który ma zostać doręczony, w rozumieniu rozporządzenia nr 1348/2000; treść formularza nie ma przy tym w jego przekonaniu znaczenia.

13. Na wypadek gdyby odmówienie przyjęcia dokumentu w oparciu o uzasadnienie, iż załączniki nie zostały przetłumaczone, nie było możliwe, Bundesgerichtshof wyjaśnia, że jego zdaniem umowa zawarta między powódką a pozwaną, w której jako język korespondencji strony określiły język niemiecki, nie wystarcza dla odmówienia pozwanej prawa do odmowy odbioru dokumentu w świetle uregulowania art. 8 ust. 1 lit. b) rozporządzenia nr 1348/2000. To postanowienie umowy nie wskazuje na to, że pozwana ten język rozumie w rozumieniu rozporządzenia nr 1348/2000.

14. Na wypadek gdyby to postanowienie umowy nie mogło służyć jako podstawa domniemania rozumienia języka, Bundesgerichtshof zastanawia się w końcu, czy odebrania dokumentu, jeżeli załączniki do niego nie zostały przetłumaczone, można odmówić zawsze, czy też możliwe jest dopuszczenie wyjątku od tego przepisu, na przykład, gdy pozwany posiada już tłumaczenie załączników lub gdy treść załącznika cytowana jest w pozwie, który został przetłumaczony. Taki przypadek mógłby zaistnieć również w sytuacji przesłania załączników

jako dokumentów sporządzonych w języku, który strony skutecznie uzgodniły. Bundesgerichtshof wskazuje na przypadek słabej i ewentualnie wymagającej ochrony strony, takiej jak konsument, w przypadku umów transgranicznych, w których strony zgodziły się na to, że korespondencja będzie prowadzona w języku podmiotu prowadzącego działalność gospodarczą. Niemniej jednak Büro Grimshaw zawarło w niniejszej sprawie umowę w ramach prowadzonej przez siebie działalności gospodarczej. W związku z tym sąd odsyłający jest zdania, że nie istnieją względy uzasadniające szczególną potrzebę ochrony interesów Büro i nie ma zatem potrzeby przyznania mu prawa do odmowy odbioru.

15. Bundesgerichtshof, mając wątpliwości dotyczące wykładni rozporządzenia nr 1348/2000, postanowił zawiesić postępowanie i zwrócić się do Trybunału z następującymi pytaniami prejudycjalnymi:

„1. Czy art. 8 ust. 1 rozporządzenia (WE) nr 1348/2000 [...] należy interpretować w ten sposób, że adresat dokumentu nie może odmówić jego odbioru na podstawie art. 8 ust. 1 tego rozporządzenia, gdy jedynie załączniki do dokumentu, który ma zostać doręczony, nie zostały sporządzone w języku państwa, do którego dokument jest przekazywany, albo w zrozumiałym dla adresata języku państwa, z którego dokument pochodzi?

- 1) W razie udzielenia odpowiedzi przeczącej na pytanie pierwsze:

Czy art. 8 ust. 1 lit. b) rozporządzenia nr 1348/2000 należy interpretować w ten sposób, że uważa się, iż w rozumieniu tego rozporządzenia adresat »rozumie« język państwa, z którego pochodzi doręczany dokument, jeżeli w ramach wykonywanej przez niego działalności gospodarczej zawarł on z wnioskodawcą doręczenia umowę stanowiącą, że korespondencja będzie prowadzona w języku państwa, z którego pochodzi doręczany dokument?

- 2) W razie udzielenia odpowiedzi przeczącej na pytanie drugie:

Czy art. 8 ust. 1 rozporządzenia nr 1348/2000 należy interpretować w ten sposób, że w każdym bądź razie adresat dokumentu nie może odmówić na podstawie art. 8 ust. 1 tego rozporządzenia odbioru załączników do dokumentu, które nie zostały sporządzone w języku państwa, do którego dokument jest przekazywany, albo w zrozumiałym dla adresata języku państwa, z którego dokument pochodzi, jeżeli w ramach wykonywanej przez niego działalności gospodarczej zawarł on umowę, w której uzgodniono, że korespondencja będzie prowadzona w języku państwa, z którego pochodzą doręczane dokumenty, a przekazywane załączniki dotyczą tej korespondencji i zostały sporządzone w uzgodnionym języku?”

16. W postępowaniu udział wzięli Büro Grimshaw, Büro Weiss, IHK Berlin, rządy francuski, włoski, słowacki i czeski oraz Komisja.

17. Na posiedzeniu w dniu 24 października 2007 r. Büro Weiss, Büro Grimshaw, rząd francuski i Komisja przedstawiły uwagi ustne oraz udzieliły odpowiedzi na pytania Trybunału.

IV — Argumenty stron

A — W przedmiocie pierwszego pytania prejudycjalnego

18. Büro Weiss jest zdania, że art. 8 ust. 1 rozporządzenia nr 1348/2000 należy interpretować w ten sposób, że adresat ma prawo do odmowy odbioru dokumentu na podstawie art. 8 ust. 1 tego rozporządzenia również wtedy, gdy załączniki do doręczanego dokumentu nie zostały sporządzone w języku państwa członkowskiego, do którego dokument został przekazany, lub w zrozumiałym dla adresata języku państwa

członkowskiego, z którego dokument pochodzi.

pewność prawa. Büro Grimshaw jest zdania, że wszystkie załączniki muszą zostać przetłumaczone, ponieważ zapoznanie się z ich treścią powinno umożliwić nie tylko podjęcie decyzji o podjęciu obrony, lecz również o sposobie obrony. Niektóre środki obrony mogą wyniknąć dopiero z załączników i nie stanowią koniecznie kwestii podniesionych przez powoda. W końcu Büro Grimshaw jest zdania, że przetłumaczenie nie wszystkich załączników do pozwu narusza zasadę równego traktowania, ponieważ w czysto wewnątrz krajowym postępowaniu niemieckim do dyspozycji powoda byłyby wszystkie załączniki w języku niemieckim.

19. *Büro Grimshaw* wychodzi z założenia, że adresat ma prawo do odmowy przyjęcia dokumentu, gdy jedynie załączniki do dokumentu nie zostały sporządzone w języku urzędowym państwa członkowskiego, do którego przekazywane są dokumenty, lub zrozumiałym dla adresata języku państwa członkowskiego, z którego pochodzi dokument. Już z brzmienia art. 8 rozporządzenia nr 1348/2000 wynika jego zdaniem, że dokumenty to nie tylko sporządzone przez adwokatów pozwy, lecz wszystkie pisma i dowody, które zostają przekazane w celu doręczenia. Sens i cel art. 5 ust. 1 i art. 8 ust. 1 rozporządzenia nr 1348/2000 przemawiają decydująco za tym, że „dokumentami” muszą być również załączniki do pozwu. Büro Grimshaw powołuje się również na regulaminy Trybunału Sprawiedliwości (art. 29 § 3) i Sądu Pierwszej Instancji (art. 35 § 3), z których wynika, że pozew i załączniki do pozwu są traktowane jako całość. Obydwa muszą być sporządzone w tym samym języku, mianowicie w języku, który w danym wypadku rozumie pozwany. Büro Grimshaw argumentuje, że orientowanie konieczności tłumaczenia w oparciu o to, co konieczne dla obrony pozwanego, nie stanowi jednakże kryterium gwarantującego dostateczną

20. *IHK Berlin* wskazuje, że wraz z pozwem Büro Grimshaw otrzymało również przedmiotowe załączniki. *IHK Berlin* podnosi, że z punktu widzenia brzmienia i systematyki rozporządzenia nr 1348/2000 prawo adresata do odmowy odbioru dokumentu na podstawie art. 8 ust. 1 tego rozporządzenia dotyczy tylko dokumentów sądowych. Załączniki nie stanowią dokumentów w tym rozumieniu, lecz raczej pozostałe przekazywane dokumenty. Dla zrealizowania celu polegającego na poinformowaniu pozwanego o przedmiocie i podstawie powództwa nie jest konieczne tłumaczenie obszernych załączników, w których w danym przypadku znaczenie ma tylko jedno postanowienie. Dowód okoliczności faktycznych objętych twierdzeniem jest przeprowadzany w trakcie postępowania i w stadium tym zawsze istnieje możliwość dokonania tłumaczenia pewnych dokumentów, które nie były przetłumaczone w momencie wytoczenia powództwa. Zmuszanie powoda do przetłumaczenia

wszystkich załączników może okazać się bardzo kosztowne i niezgodne z celem rozporządzenia polegającym na przyspieszeniu postępowania.

21. *Rząd francuski* podkreśla, że przetłumaczenie wszystkich przekazanych dokumentów na język zrozumiały dla adresata stanowi niezbędny warunek zadośćuczynienia jego interesom i zagwarantowania mu prawa do obrony. Rząd ten uważa również, że dla wszystkich doręczanych dokumentów obowiązują te same przepisy dotyczące ich przekazywania, w szczególności te same obowiązki w zakresie tłumaczenia, niezależnie od tego, czy chodzi o doręczane dokumenty, czy też załączniki do nich. Załączniki stanowią bowiem integralną część dokumentu. Ponadto art. 8 ust. 2 rozporządzenia nr 1348/2000 przewiduje, że agencja przyjmująca zwraca agencji przekazującej dokumenty, które należy przetłumaczyć, gdy adresat odmówił odebrania dokumentu. W związku z tym z brzmienia tego przepisu wynika, że domagać się można przetłumaczenia wszystkich przekazywanych dokumentów, a nie tylko doręczanego dokumentu.

22. *Rząd włoski*, wskazawszy na użycie rzeczownika w liczbie mnogiej „dokumenty”, jest zdania, że art. 8 ust. 1 rozporządzenia nr 1348/2000 należy interpretować w ten sposób, że adresat może odmówić przyjęcia doręczanego dokumentu, jeżeli załączniki do niego zostały sporządzone w innym języku aniżeli w języku urzędowym państwa członkowskiego, do którego przekazywane są dokumenty, albo w zrozumiałym dla adresata

języku państwa członkowskiego, z którego pochodzi dokument. W związku z tym adresatowi doręczenia należy przyznać prawo do odmowy odbioru dokumentu również wtedy, gdy przewidziane w art. 8 ust. 1 rozporządzenia nr 1348/2000 wymogi dotyczące tłumaczenia nie są spełnione tylko w odniesieniu do jednego lub niewielu załączników.

23. *Rząd słowacki* stwierdza, uwzględniając uregulowanie zawarte w rozporządzeniu nr 1348/2000, w pierwszej kolejności w jego motywach, że w interesie jednolitej wykładni i jednolitego stosowania rozporządzenia pod pojęciem „doręczany dokument” należy rozumieć nie tylko dokument główny, lecz również załączniki, które zostały doręczone adresatowi wraz z dokumentem. Aby adresat mógł dokładnie zapoznać się z dokumentem, który został mu doręczony w niniejszej sprawie, i aby mógł skutecznie powoływać się na swoje prawa przed sądem państwa członkowskiego, z którego pochodzi dokument, konieczne jest, by dokładnie znał treść całego doręczanego dokumentu. Z tego względu rząd słowacki jest zdania, że art. 8 ust. 1 rozporządzenia nr 1348/2000 należy interpretować w ten sposób, że adresat ma prawo odmówić przyjęcia doręczanego dokumentu na podstawie art. 8 ust. 1 również wtedy, gdy tylko załączniki do doręczanego dokumentu nie zostały sporządzone czy to w języku państwa członkowskiego, do którego przekazywane są dokumenty, czy to w zrozumiałym dla adresata języku państwa członkowskiego, z którego pochodzi dokument.

24. *Rząd czeski* jest zdania, że załączniki do pozwu należy postrzegać łącznie z pozwem jako całość i że zastosowanie do nich musi znaleźć to samo uregulowanie dotyczące języka. Za takim sposobem rozumienia przemawia w jego przekonaniu przede wszystkim okoliczność, że znaczenie załączników do pozwu dla pozwanego i sądu w ramach postępowania uzasadnia wykładnia prawa do sprawiedliwego procesu, ponieważ obejmuje ono pouczenie pozwanego o treści załączników. Załączniki muszą zostać przetłumaczone również wtedy, gdy powód cytuje ich znaczne fragmenty w pozwie czy też przytacza je w inny sposób. Stronom muszą zostać zapewnione wyważone pozycje, które w sporze sprowadzają się do równości środków procesowych. Jeżeli powód dołącza do pozwu załącznik, to zdaniem tego rządu można wyjść z założenia, że jest mu znana jego treść. Taka możliwość musi zostać stworzona również pozwanemu. Samo przytoczenie istotnych fragmentów w samym pozwie nie ma żadnego wpływu na prawo pozwanego. Artykuł 8 ust. 1 rozporządzenia nr 1348/2000 należy zdaniem rządu czeskiego interpretować w ten sposób, że odbiorca może odmówić przyjęcia dokumentu, także wtedy, gdy jedynie załączniki do dokumentu zostały sporządzone w innym języku aniżeli język urzędowy albo język zrozumiały dla adresata.

25. *Komisja* wskazuje po pierwsze, że załączniki do pozwu co do zasady realizują cel w postaci podania dodatkowych informacji względem pozwu, względnie wykazania

prawidłowości danych zawartych w pozwie. Z tego względu załączniki stanowią co do zasady część pozwu. Ponadto art. 8 ust. 1 rozporządzenia nr 1348/2000, mówiąc o doręczanym dokumencie, posługuje się pojęciem rodzajowym, co sugeruje szerokie rozumienie tego pojęcia; pojęcie to może obejmować zarówno pozew, jak i załączniki do niego. Formularz stanowiący załącznik do rozporządzenia nr 1348/2000 nie rozstrzyga, co stanowi doręczany dokument.

26. Motyw dziesiąty rozporządzenia nr 1348/2000 zawiera uzasadnienie dla uregulowania dotyczącego języków, zawartego w art. 8 ust. 1 rozporządzenia nr 1348/2000. Konieczność dokonania tłumaczenia załączników należy zdaniem Komisji oceniać stosownie do wpływu na interesy adresata pozwu. I tak nie jest konieczne przetłumaczenie załączników, jeżeli ich treść została odtworzona w pozwie. Zrozumienie treści załączników ma natomiast znaczenie dla zadośćuczynienia interesom adresata, gdy pozew odsyła do załączników, nie odtwarzając ich treści. Jeżeli zatem załączniki zawierałyby niezbędne dane, które nie byłyby zawarte w pozwie, pozwany mógłby odmówić ich przyjęcia, jeżeli nie zostały przetłumaczone.

B — *W przedmiocie drugiego pytania prejudycjalnego*

27. *Büro Weiss* wskazuje, że z rozporządzeniem nr 1348/2000 niezgodne jest uzależnianie prawa do odmowy odbioru dokumentu od tego, czy adresat zawarł ze swoim przeciwnikiem procesowym umowę, w której uzgodnił, że korespondencja będzie prowadzona w języku państwa członkowskiego, z którego pochodzi doręczany dokument. Takie uregulowanie nie sugeruje, że adresat doręczenia rzeczywiście rozumie język państwa, z którego pochodzi dokument. W szczególności adresat doręczenia może na potrzeby prowadzenia korespondencji korzystać również z usług tłumacza. Uzgodnienie języka umowy nie może być traktowane na równi z wdaniem się w spór w odnośnym języku sądu. Prowadzenie sporu stawia zwykle — już to ze względu na specyfikę fachowego żargonu prawniczego — znacznie wyższe wymagania, jeżeli chodzi o znajomość języka obcego przez adresata aniżeli wykonanie umowy w dziedzinie objętej zakresem jego własnej specjalności.

28. *Büro Grimshaw* jest zdania, że art. 8 ust. 1 rozporządzenia nr 1348/2000 nie może być interpretowany w ten sposób, że adresat „rozumie” język państwa, z którego pochodzi doręczany dokument już to dlatego, że w ramach wykonywanej przez siebie działalności gospodarczej zawarł on z wnioskodawcą doręczenia umowę stanowiącą, że korespondencja będzie prowadzona w języku państwa, z którego pochodzi doręczany dokument. Okoliczność, że adresat dokumentu uzgodnił w ramach prowadzonej przez siebie działalności gospodarczej

w umowie z wnioskodawcą doręczenia, że korespondencja będzie prowadzona w języku państwa, z którego pochodzi doręczany dokument, stanowi jedynie wskazówkę co do znajomości języka. Gdyby doręczenie pozwu zostało dokonane w oparciu o wskazówki, to spowodowałoby to naruszenie prawa do wysłuchania przez sąd. Okoliczność, że adresat uzgodnił w umowie, iż korespondencja będzie prowadzona w języku państwa, z którego pochodzi doręczany dokument, nie oznacza jeszcze, że on ten język rzeczywiście rozumie. Z dogmatycznego punktu widzenia nie można uzasadnić, dlaczego porozumienie umowne pomiędzy podmiotami indywidualnymi, które zgodnie z wolą stron obowiązuje między nimi tylko na wypadek zgodnego z założeniami wykonania umowy, miałyby ograniczać ograniczający skutek subiektywnego publicznego prawa do wysłuchania przez sąd, które przysługuje adresatowi względem sądów jako organów publicznych.

29. *IHK Berlin* jest zdania, że porozumienie stron dotyczące stosowania określonego języka w odniesieniu do stosunku prawnego, który stał się sporny, ma pierwszeństwo przed art. 8 ust. 1 lit. b) rozporządzenia nr 1348/2000. Takie porozumienie stanowi jego zdaniem podstawę rzeczywistego domniemania, że adresat rozumie dokument, jeżeli dotyczy on konkretnego stosunku prawnego i został sporządzony w uzgodnionym języku. Gdy strony uzgodniły, jaki język jest miarodajny dla łączącego je stosunku prawnego, to służy to niezakłóconemu wykonaniu umowy i ma znaczenie również wtedy, gdy dojdzie do konfliktu, łącznie z wytoczeniem powództwa. Dokonując takiego uregulowania, strony rezygnują wzajemnie z powoływania się w przypadku

otrzymania dokumentu sporządzonego w języku umowy na art. 8 ust. 1 lit. b) rozporządzenia nr 1348/2000.

30. *Rząd francuski* jest po pierwsze zdania, że do sądów krajowych należy dokonanie w świetle okoliczności danego przypadku oceny, czy język państwa, z którego pochodzi doręczany dokument, może być uznany za język zrozumiały dla adresata w rozumieniu art. 8 ust. 1 lit. b) rozporządzenia nr 1348/2000. Okoliczność, że język państwa, z którego pochodzi doręczany dokument, został wybrany przez strony umowy jako język prowadzenia korespondencji, może być przy tym uwzględniany jako jeden z elementów.

31. Okoliczność ta jako jedyna nie wystarcza jednak dla uznania języka państwa, z którego pochodzi doręczany dokument, za zrozumiały dla adresata w rozumieniu art. 8 ust. 1 lit. b) rozporządzenia nr 1348/2000 i dla zwolnienia sądu krajowego z obowiązku dokonania oceny w konkretnym przypadku. Gdyby bowiem język państwa, z którego pochodzi doręczany dokument, był uznawany za zrozumiały dla odbiorcy z tego tylko powodu, że postanowienie umowy zawartej przez strony przewiduje, iż w tym języku prowadzona jest korespondencja, to w ten sposób ustanawiane byłoby domniemanie ustawowe, które wykracza znacznie ponad to, co przewiduje rozporządzenie.

32. *Rząd włoski* jest zdania, że art. 8 ust. 1 rozporządzenia nr 1348/2000 należy interpretować w ten sposób, że adresat może

odmówić przyjęcia dokumentu, względnie załączników do tego dokumentu, które nie zostały sporządzone w języku urzędowym państwa członkowskiego, do którego przekazywane są dokumenty, albo w zrozumiałym dla adresata języku państwa członkowskiego, z którego pochodzi dokument; uzgodniony przez strony język umowy jest przy tym pozbawiony znaczenia i to również wtedy, gdy załączniki do dokumentu zostały doręczone adresatowi w tym języku określonym w umowie. Uprawnienie do odmowy odbioru dokumentu sporządzonego w innym języku aniżeli język znany adresatowi tego dokumentu nie może być negowane tylko i wyłącznie ze względu na okoliczność, że strony uzgodniły korzystanie z tego języka na potrzeby korespondencji. Można mieć wątpliwości, czy porozumienia dotyczące umownego wyboru języka mogą wiązać stroną umowy również w stadium, w którym więź umowna napotyka na trudności, w szczególności wtedy, gdy spór zaistniał między stronami trafia przed sąd.

33. W przekonaniu *rządu słowackiego* art. 8 ust. 1 lit. b) rozporządzenia nr 1348/2000 nie może być interpretowany w ten sposób, że adresat dokumentu „rozumie” język państwa, z którego pochodzi doręczany dokument już to dlatego, że pomiędzy nim a wnioskodawcą doręczenia obowiązuje porozumienie o prowadzeniu korespondencji w ramach prowadzenia działalności gospodarczej w języku państwa, z którego pochodzi doręczany dokument. Republika Słowacka jest zdania, że prywatno-prawne porozumienie pomiędzy adresatem dokumentu a wnioskodawcą doręczenia dotyczące stosowania na potrzeby korespondencji w ramach prowadzenia działalności gospodarczej języku państwa, z którego pochodzi doręczany

dokument, nie ma znaczenia dla kwestii prawidłowego doręczenia w rozumieniu rozporządzenia.

34. *Rząd czeski* jest zdania, że porozumienie w sprawie posługiwania się konkretnym językiem w ramach wykonywania działalności gospodarczej nie implikuje konieczności znajomości tego języka dla celów art. 8 ust. 1 rozporządzenia nr 1348/2000. Porozumienie stron dotyczące posługiwania się konkretnym językiem może jego zdaniem zostać uwzględnione przez sąd w ramach oceny, czy w przypadku odmowy odbioru dokumentu chodzi o skorzystanie z uprawnienia stanowiące nadużycie prawa, nie udziela jednak na to jednoznacznej odpowiedzi. Zgoda na prowadzenie korespondencji między dwoma przedsiębiorstwami w określonym języku, sama w sobie, nie oznacza jeszcze, że obydwie strony rozumieją ten język w takim stopniu, że mogą skutecznie bronić swoich praw w postępowaniu, w którym pozew i załączniki do niego zostały sporządzone w danym języku. Rząd czeski proponuje zatem udzielenie na pytanie drugie odpowiedzi przeczącej.

35. *Komisja* wskazuje, że nic w rozporządzeniu nr 1348/2000 w ogólności ani w art. 8 ust. 1 w szczególności nie wskazuje na to, że pytanie, czy adresat „rozumie” język państwa, z którego pochodzi dokument, należy oceniać na podstawie samego tylko domniemania a nie w oparciu o rzeczywistą umiejętność. Słowo „rozumie” wskazuje na faktyczny, zobiektywizowany stan a nie na samo tylko założenie, nawet jeśli założenie to mogłoby

opierać się na pewnych wskazówkach, jak na przykład umowne porozumienie co do języka, w którym prowadzona będzie korespondencja. W związku z tym okoliczność, że w niniejszym przypadku adresat w ramach wykonywanej przez siebie działalności gospodarczej zawarł z powodem umowę stanowiącą, że korespondencja będzie prowadzona w języku państwa, z którego pochodzi doręczany dokument, może być powoływana jedynie jako wskazówka co do rozumienia tego języka; porozumienie to nie stanowi jednak samo w sobie dostatecznego dowodu, iż adresat rzeczywiście rozumie język państwa, z którego pochodzi doręczany dokument.

C — W przedmiocie trzeciego pytania prejudycjalnego

36. *Büro Weiss* podkreśla, że jeśliby prawo do odmowy odbioru nieprzetłumaczonych załączników miało zależeć od tego, czy załączniki te zostały sporządzone w uzgodnionym języku i dotyczą przedmiotu umowy, to pozwany musiałby zdecydować o odmowie w krótkim terminie, nie mając możliwości oceny na podstawie tłumaczenia, czy te warunki zostały spełnione, w szczególności, czy istnieje związek ze stosunkiem umownym. Pozwanemu nie można już to ze względu na zobowiązanie do wykonania umowy w określonym języku imputować, że chciał ograniczyć swoje prawo do wysłuchania przez sąd w takim zakresie, że rezygnuje on z pouczenia o przedmiocie sporu w (zwykle) znanym mu języku.

37. *Büro Grimshaw* wywodzi, że jeśli art. 8 ust. 1 rozporządzenia nr 1348/2000 należało interpretować w ten sposób, że adresat nie może odmówić odbioru pozwu na podstawie art. 8 ust. 1 rozporządzenia nr 1348/2000 w każdym razie wtedy, gdy w ramach wykonywanej przez niego działalności gospodarczej zawarł on umowę, w której uzgodniono, że korespondencja będzie prowadzona w języku państwa, z którego pochodzą doręczane dokumenty, a przekazywane załączniki dotyczą tej korespondencji i zostały sporządzone w uzgodnionym języku, to ocena wartościująca, czy pozwany nie dokonuje nadużycia swoich praw, zostałaby objęta zakresem oceny możliwości zastosowania art. 8 ust. 1 rozporządzenia nr 1348/2000. Artykułu 8 ust. 1 rozporządzenia nr 1348/2000 nie należy interpretować w ten sposób, że adresat nie może odmówić na podstawie art. 8 ust. 1 rozporządzenia nr 1348/2000 odbioru załączników do dokumentu, które nie zostały sporządzone w języku państwa, do którego dokument jest przekazywany, albo w zrozumiałym dla adresata języku państwa, z którego dokument pochodzi, w każdym razie wtedy, gdy w ramach wykonywanej przez niego działalności gospodarczej zawarł on umowę, w której uzgodniono, że korespondencja będzie prowadzona w języku państwa, z którego pochodzą doręczane dokumenty, a przekazywane załączniki dotyczą tej korespondencji i zostały sporządzone w uzgodnionym języku.

38. *IHK Berlin* uważa, że adresat nie może odmówić odbioru załączników do dokumentu na podstawie art. 8 ust. 1 rozporządzenia nr 1348/2000, jeżeli w ramach wykonywanej przez niego działalności gospodarczej zawarł on z ich nadawcą umowę, w której uzgodniono, że korespondencja

będzie prowadzona w języku państwa, z którego pochodzą doręczane dokumenty, a przekazywane załączniki dotyczą tej korespondencji i zostały sporządzone w uzgodnionym języku. Jej zdaniem skorzystanie z prawa do odmowy odbioru dokumentu w takim przypadku stanowiłoby jego nadużycie.

39. *Rząd francuski*, powołując się na brzmienie art. 8 ust. 1 rozporządzenia nr 1348/2000, zajmuje stanowisko, że adresat może odmówić odbioru dokumentu i załączników do niego, jeżeli zostały sporządzone w języku uzgodnionym przez strony jako język prowadzenia korespondencji i język ten nie stanowi języka państwa członkowskiego, do którego przekazywane są dokumenty, ani zrozumiałego dla adresata języka państwa członkowskiego, z którego pochodzą te dokumenty. W związku z tym od prawa do odmowy odbioru dokumentu, który został sporządzony w języku innym aniżeli wymienione w art. 8 rozporządzenia nr 1348/2000, nie należy ustanawiać wyjątków czy to bezpośrednio, czy też pośrednio. Inna wykładnia miałaby negatywny wpływ na pełną skuteczność rozporządzenia.

40. *Rząd włoski* podnosi, że odmowa odbioru dokumentu może być traktowana jako nadużycie tylko wtedy, gdy załączniki zostały w całości odtworzone w dokumencie sądowym przetłumaczonym na język państwa, do którego dokument jest przekazywany, lub gdy załączniki te były adresatowi znane w całości i to niezależnie od ich doręczenia, ponieważ zostały one w całości zawarte w korespondencji prowadzonej przez strony, która zgodnie z ich

wolą była prowadzona w języku państwa, z którego doręczany dokument pochodzi. Te dwa warunki nie zostały jednak w niniejszej sprawie zbadane. Odmowa odbioru dokumentu przez odbiorcę musi być uznana za zgodną z prawem. Z tego punktu widzenia drugą część trzeciego pytania prejudycjalnego, której rozstrzygnięcie wymaga zaistnienia okoliczności faktycznych zanegowanych przez sąd, należy uznać za niedopuszczalną, ponieważ nie ma ona znaczenia dla rozstrzygnięcia.

41. *Rząd słowacki* jest zdania, że art. 8 ust. 1 rozporządzenia nr 1348/2000 należy interpretować w ten sposób, że adresat może odmówić odbioru doręczanego dokumentu, względnie załączników do niego, które nie zostały sporządzone w języku państwa członkowskiego, do którego są przekazywane, albo w zrozumieliśmy dla adresata języku państwa członkowskiego, z którego pochodzą; język wybrany przez strony na potrzeby prowadzenia korespondencji nie ma przy tym znaczenia i to również wtedy, gdy załączniki do dokumentu zostały doręczone adresatowi w tym umownie określonym języku.

42. Jeżeli chodzi o trzecie pytanie prejudycjalne, *rząd czeski* odsyła do argumentów zaprezentowanych w odniesieniu do pytania drugiego i podnosi, że odpowiedź na pytanie trzecie zawiera się w odpowiedzi na pytanie drugie.

43. *Komisja* opiera się na brzmieniu motywu dziesiątego rozporządzenia nr 1348/2000 i również zajmuje stanowisko, iż interesy

adresata dokumentu są dostatecznie chronione, jeżeli treść nieprzetłumaczonych załączników jest mu znana lub mogłaby mu być znana. W postępowaniu przed sądem krajowym postanowienie umowy poświęcone wyborowi języka dotyczy nie tylko korespondencji między stronami, lecz również z urzędami i instytucjami publicznymi. Obejmuje to korespondencję prowadzoną w przypadku rozbieżności zdań co do treści zobowiązań umownych i korespondencję związaną z postępowaniem sądowym. Komisja wyjaśnia jednak, że celowa mogłaby być inna wykładnia klauzuli umowy zawartej między słabą i silną stroną, jak na przykład w przypadku umowy, której stroną jest konsument.

V — Ocena rzecznik generalnej

A — Uwagi wstępne

44. Rozporządzenie nr 1348/2000 ma na celu przede wszystkim poprawę i przyspieszenie przepływu dokumentów sądowych i pozasądowych w sprawach cywilnych lub handlowych w celu ich doręczania pomiędzy państwami członkowskimi. To poprawione i przyspieszone przekazywanie dokumentów ma pośrednio na celu „prawidłowe

funkcjonowanie rynku wewnętrznego”³. Stwierdzenie to dotyczy wszystkich sporów w sprawach cywilnych i handlowych, np. sporów wynikających z umów zawartych między podmiotami prowadzącymi działalność gospodarczą, z umów zawartych z konsumentami i z czynów niedozwolonych. Podkreślić należy, że pojęcie spraw cywilnych i handlowych w rozumieniu rozporządzenia nr 1348/2000 nie jest równoznaczne z identycznym pojęciem występującym w prawie krajowym⁴.

45. W niniejszej sprawie przedłożone zostały trzy pytania prejudycjalne. Pytanie pierwsze ma ogólne znaczenie dla doręczeń we wszystkich sprawach cywilnych i handlowych. Tymczasem pytania drugie i trzecie ograniczają się do szczególnej dziedziny doręczeń, dotyczących umów zawartych pomiędzy podmiotami prowadzącymi działalność gospodarczą.

3 — Opinia rzecznika generalnego C. Stix-Hackl z dnia 28 czerwca 2005 r. w sprawie C-443/03 Leffler, Zb.Orz. s. I-9611, pkt 19.

4 — Zobacz Rijavec, Pomen sodb Sodišča ES za opredelitev pojma civilne ali gospodarske zadeve z mednarodnim elementom, *Podjetje in Delo* (PiD) 32(2007), s. 1151 i nast., Mayr i Czernich, *Europäisches Zivilprozessrecht, eine Einführung*, 2006, s. 55 i nast. Trybunał dokonał autonomicznej wykładni pojęcia spraw cywilnych i handlowych. W związku z tym pojęcie spraw cywilnych i handlowych należy traktować jako pojęcie autonomiczne, w ramach wykładni którego należy uwzględnić cele i systematykę Konwencji o jurysdykcji i wykonywaniu orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych i handlowych oraz ogólne zasady prawa wynikające z całości kształtu porządków prawnych państw członkowskich (wyrok z dnia 14 listopada 2002 r. w sprawie C-271/00 Baten, Rec. s. I-10489, pkt 28), co oznacza, że dla wykładni tego pojęcia nie jest miarodajne prawo krajowe. Na potrzeby rozstrzygnięcia kwestii, czy chodzi o sprawę cywilną lub handlową w rozumieniu rozporządzenia nr 1348/2000, przywołane może zostać orzecznictwo Trybunału dotyczące Konwencji o jurysdykcji i wykonywaniu orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych i handlowych i rozporządzenia Rady (WE) nr 44/2001 z dnia 22 grudnia 2000 r. w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych (Dz.U. 2001, L 12, s. 1) (zob. Jastrow, *Europäische Zustellungsverordnung*, w: Gebauer, Wiedmann, *Zivilrecht unter europäischem Einfluss*, 2005, s. 1284 i Heiderhoff, *Verordnung* (EG) Nr. 1348/2000 des Rates vom 29. Mai 2000 über die Zustellung gerichtlicher und außergerichtlicher Schriftstücke in Zivil- oder Handelssachen in den Mitgliedstaaten, w: Rauscher (wyd.), *Europäisches Zivilprozessrechts, Kommentar*, t. 2, wyd. 2, 2006, s. 1185).

46. Dążąc do kompromisu pomiędzy interesami powoda w szybkim i niekosztownym doręczeniu i interesami pozwanego polegającymi na zapoznaniu się z treścią wytoczonego przeciwko niemu powództwa, zdaniem doktryny rozporządzenie nr 1348/2000 rezygnuje z czasochłonnych i kosztownych tłumaczeń, jeżeli adresat rozumie język państwa, z którego pochodzi doręczany dokument⁵.

47. „Należy rozważyć, że przekazywanie i doręczanie dokumentów znajduje się w trójkącie sprzecznych priorytetów, na który składa się prawo do sądu, ochrona pozwanego i ekonomika procesowa. Urzeczywistnienie powyższych celów wydaje się zatem o tyle problematyczne, że przyspieszenie przekazania dokumentów może powodować ograniczenie ochrony pozwanego — na przykład wtedy, gdy brak jest gwarancji, że pozwany może skutecznie przygotować swoją obronę — czy to ze względów językowych lub czasowych, czy innych. Z drugiej strony ochrona pozwanego nie może jednak prowadzić do tego, że skarżący zostanie pozbawiony prawa do rzetelnego procesu — zwłaszcza dlatego, że pozwany

5 — Zobacz Stadler, *Neues europäisches Zustellungsrecht*, IPRax, 21(2001), s. 514–517. W przepisie tym można dostrzec przejaw znacznego rozwoju europejskiego prawa doręczeń. Nakaz przetłumaczenia obcojęzycznych dokumentów na język urzędowy państwa, do którego dokument jest przekazywany, wyjaśnia w klasycznym prawie publicznym międzynarodowym zasadę suwerenności państwa, w którym ma nastąpić doręczenie (zob. Bajons, *Internationale Zustellung und Recht auf Verteidigung*, w: *Wege zur Globalisierung des Rechts: Festschrift für Rolf A. Schütze zum 65. Geburtstag*, 1999, s. 49).

może udaremnić doręczenie”⁶. Należy wyraźnie podkreślić, że ochrona pozwanego, względnie jego prawo do wysłuchania przez sąd ma pierwszeństwo przed względami ekonomiki procesowej. Wybór uproszczonej międzynarodowej formy doręczenia w rozporządzeniu nr 1348/2000 nie może w żaden sposób zmieniać gwarancji prawnych przyznanych pozwanemu, tzn. w niniejszej sprawie — adresatowi⁷.

48. W niniejszej sprawie chodzi o problem znajomości języka państwa, z którego pochodzi doręczany dokument przez adresata w państwie, do którego doręczany dokument jest przekazywany. Komisja zwróciła już uwagę na problem weryfikacji znajomości języka w przeprowadzonym przez siebie badaniu i stwierdziła, że powołanie się na brak znajomości języka państwa, z którego pochodzi doręczany dokument, stanowi podstawowy problem związany z odmową odbioru doręczenia⁸.

49. Zgodnie z rozporządzeniem nr 1348/2000 doręczenie nieprzetłumaczonych dokumentów nie jest bezsku-

teczne⁹. Brak tłumaczenia może zostać usunięty¹⁰. Trybunał orzekł, że art. 8 ust. 1 rozporządzenia nr 1348/2000 należy interpretować w ten sposób, że jeżeli odbiorca dokumentu odmawia jego przyjęcia ze względu na to, że dokument nie został sporządzony ani w języku urzędowym państwa członkowskiego, do którego dokument został przekazany, ani w języku urzędowym państwa członkowskiego, z którego dokument pochodzi i który to język odbiorca rozumie, wysyłający ma możliwość usunięcia tego braku poprzez nadesłanie żadanego tłumaczenia¹¹.

50. Artykuł 8 ust. 1 rozporządzenia nr 1348/2000 należy w przekonaniu Trybunału interpretować w ten sposób, że jeżeli odbiorca odmówi odbioru dokumentu ze względu na to, że dokument ten nie został sporządzony ani w języku urzędowym państwa członkowskiego, do którego dokument został przekazany, ani w języku urzędowym państwa członkowskiego, z którego dokument pochodzi i który odbiorca rozumie, usunięcie uchybienia poprzez przesłanie tłumaczenia dokumentu następuje w sposób przewidziany w rozporządzeniu i tak szybko jak to możliwe; w celu rozwiązania problemów związanych ze sposobem

6 — Wyżej wymieniona opinia generalnego C. Stix-Hackl w sprawie Leffler, pkt 20.

7 — Zobacz Bajons, op.cit., s. 67. Autorka podkreśla, że zasada prawa obydwu stron sporu do wysłuchania przez sąd obejmuje w odniesieniu do pozwanego również możliwość zapoznania się z treścią doręczanych dokumentów. W tym kontekście konieczne jest przynajmniej, aby pozwany mógł w ogóle rozpoznać, o jaki rodzaj dokumentów chodzi.

8 — Zobacz Komisja, *Study on the application of Council Regulation 1348/2000 on the service of judicial and extra judicial documents in civil or commercial matters*, 2000, s. 41 i nast.

9 — Tak Sujecki, *Das Übersetzungserfordernis und dessen Heilung nach der Europäischen Zustellungsverordnung: Entscheidung des Europäischen Gerichtshofes vom 8. November 2005*, ZEuP, 15(2007), s. 359, z odesłaniem do ww. opinii rzecznik generalnej C. Stix-Hackl w sprawie Leffler, pkt 36. Podobnie Rösler, Siepmann, *Zum Sprachenproblem im Europäischen Zustellungsrecht*, NJW, 2006, s. 476 i De Leval, Lebois, *Signifier en Europe sur la base du Règlement 1348/2000; bilan après un an et demi d'application*, w: *Imperat lex: liber amicorum Pierre Marchal*, 2003, s. 274.

10 — Tak w ww. w przypisie 3 wyroku w sprawie Leffler, pkt 38, 39 i 53. W odniesieniu do doręczenia na podstawie Konwencji z dnia 27 września 1968 r. o jurysdykcji i wykonywaniu orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych i handlowych zob. również Gaudemet-Tallon, *Compétence et exécution des jugements en Europe: règlement no. 44/2001: Conventions des Bruxelles et de Lugano*, 3e édition, 2003, s. 338.

11 — Wyżej wymieniony w przypisie 3 wyrok w sprawie Leffler, pkt 53. Sprawa ta należy do nielicznych, które dotyczą art. 8 rozporządzenia nr 1348/2000. W doktrynie słusznie stwierdza się, że wykonanie prawa do odmowy odbioru dokumentu nie powoduje bezskuteczności doręczenia (zob. Rösler, Siepmann, op.cit., s. 476).

usunięcia uchybienia w postaci braku tłumaczenia, których zgodnie z wykładnią Trybunału nie porusza rozporządzenie, sąd krajowy stosuje swoje krajowe prawo proceduralne, czuwając nad zagwarantowaniem pełnej skuteczności rozporządzenia zgodnie z jego celem¹².

51. Bundesgerichtshof wyjaśnia, że zgodnie z prawem niemieckim pozw oraz załączniki do niego, do których się on odwołuje, stanowią całość, tak że również załączniki stanowią część pozwu¹³. Na potrzeby prawa do wysłuchania przez sąd pozwany musi uzyskać wraz z doręczeniem pozwu takie informacje, które są niezbędne dla podjęcia przez niego decyzji, czy i jak będzie się bronił przeciwko powództwu¹⁴.

B — W przedmiocie pierwszego pytania prejudycjalnego

52. Za pośrednictwem pytania pierwszego sąd krajowy pragnie w istocie dowiedzieć się, czy na podstawie art. 8 ust. 1 rozporządzenia

nr 1348/2000 prawo do odmowy odbioru „dokumentu” dotyczy wyłącznie pozwu, czy też obejmuje również załączniki do niego.

53. Pytanie pierwsze jest sformułowane w ogólny sposób i dotyczy wszelkich sporów w sprawach cywilnych i handlowych. Jak stwierdziłam powyżej, w pkt 44, pojęcie spraw cywilnych i handlowych w rozumieniu rozporządzenia nr 1348/2000 nie jest równoznaczne z identycznym pojęciem występującym w prawie krajowym¹⁵.

54. Z wyjątkiem IHK Berlin wszyscy uczestnicy postępowania są zdania, że art. 8 ust. 1 rozporządzenia nr 1348/2000 należy interpretować w ten sposób, iż w przypadku doręczenia pozwu pojęcie „dokument” obejmuje również załączniki.

55. Pojęcie rodzajowe (genus) „dokument” nie jest w tym rozporządzeniu zdefiniowane. W świetle postanowienia odsyłającego, komentarzy doktryny¹⁶, argumentów

12 — Wyżej wymieniony w przypisie 3 wyrok w sprawie Leffler, pkt 71. Zobacz również komentarz dotyczący bezskuteczności doręczenia i usunięcia braku doręczenia w Eckelmans, Signification et notification, *Revue de droit commercial belge* (RDC) 2006, s. 3627.

13 — Zobacz również Sujecki, Das Annahmeverweigerungsrecht im europäischen Zustellungsrecht, *EuZW*, 18(2007), s. 364.

14 — Postanowienie odsyłające Bundesgerichtshof, Az. VII ZR 164/05, pkt 13 i nast., do wglądu na stronie internetowej www.bundesgerichtshof.de. Postanowienie odwołuje się do § 131 i § 253 ZPO.

15 — Zobacz Rijavec, op.cit., s. 1151 i nast., Mayr, Czernich, op.cit., s. 55 i nast., Jastrow, op.cit., s. 1284 i Heiderhoff, op.cit., s. 1185.

16 — Zobacz Sujecki, *Das Annahmeverweigerungsrecht im europäischen Zustellungsrecht*, s. 364 i Lebois, L'amorce d'un droit procédural européen: les règlements 1348/2000 et 1206/2001 en matière de signification, notification et de preuves face au procès social; w: de Leval, Hubin, *Espace judiciaire et social européen: actes du colloque des 5 et 6 novembre 2001*, s. 339 i nast. W ostatniej z tych pozycji wskazuje się na to, że już w krajowym prawie procesowym niektórych państw członkowskich (Hiszpania, Zjednoczone Królestwo, Belgia, Niderlandy) występują różnice pomiędzy postępowaniem cywilnym przed sądami powszechnymi i przed sądami pracy w odniesieniu do treści i zakresu dokumentów i załączników prowadzących do wszczęcia postępowania.

przedstawionych przez Komisję i rząd słowacki, z których wynika, że prawo procesowe państw członkowskich nie jest ujednoczone, pojęcie „dokument” w rozumieniu rozporządzenia nr 1348/2000 musi być interpretowane na gruncie prawa wspólnotowego jednolicie i w sposób autonomiczny. Wspólnotowy porządek prawny nie definiuje zwykle pojęć prawa pierwotnego ani wtórnego w nawiązaniu do jednego lub więcej krajowych porządków prawnych, o ile przedmiotowy przepis tego wyraźnie nie przewiduje¹⁷. Artykuł 8 ust. 1 rozporządzenia nr 1348/2000 nie zawiera jednak takiego odesłania do krajowego prawa procesowego państw członkowskich. Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Trybunału treści przepisu prawa wspólnotowego, który nie zawiera wyraźnego odesłania do prawa państw członkowskich dla określenia jego znaczenia i zakresu, należy zwykle nadać w całości Wspólnocie autonomiczną i jednolitą wykładnię, którą należy ustalić, uwzględniając kontekst przepisu i cel danego uregulowania¹⁸.

56. Brzmienie oraz systematyka przemawiają za szeroką wykładnią spornego pojęcia „dokument” w krajowym postępowaniu cywilnym oraz za tym, że adresat ma prawo do odmowy odbioru dokumentu na podstawie art. 8 ust. 1 rozporządzenia nr 1348/2000 również wtedy, gdy jedynie

załączniki do doręczanego pisma procesowego nie zostały sporządzone w języku państwa członkowskiego, do którego dokument jest przekazywany, albo w zrozumiałym dla adresata języku państwa członkowskiego, z którego pochodzi dokument.

57. Już sama okoliczność, że zwykle rozporządzenie posługuje się pojęciem dokumentu ogólnie i w związku z tym bez wskazania na jakiegokolwiek zawężenie jego znaczenia, musi prowadzić do tego — i w tym kontekście zgadzam się ze stanowiskiem Büro Weiss, Büro Grimshaw, rządów czeskiego, francuskiego, włoskiego i słowackiego — że pojęcie to należy interpretować szeroko, co przemawiałoby przynajmniej co do zasady za tym, że zakresem zastosowania tego rozporządzenia są objęte wszystkie rodzaje załączników do pozwu w postępowaniu cywilnym, nie tylko pisma procesowe¹⁹. Swoją drogą pojęcie „pisma procesowe” w tym rozporządzeniu nie występuje.

17 — Zobacz wyroki: z dnia 14 stycznia 1982 r. w sprawie 64/81 Corman, Rec. s. 13, pkt 8, z dnia 2 kwietnia 1998 r. w sprawie C-296/95 EMU Tabac i in., Rec. s. I-1605, pkt 30. Pojęcia prawa wspólnotowego nie mogą być definiowane w drodze odesłania do przepisów państwa członkowskiego (wyrok z dnia 23 marca 1982 r. w sprawie 53/81 Levin, Rec. s. 1035, pkt 10 i nast., Schütz, Bruha i König, *Casebook Euro-paraecht*, 2004, s. 451 i nast.).

18 — Zobacz moją opinię z dnia 3 maja 2007 r. w sprawie C-62/06 ZF Zefeser, Zb.Orz. s. I-11995, pkt 32.

19 — Zobacz również opinię rzecznika generalnego A. Tizzano z dnia 20 września 2001 r. w sprawie C-168/00 Leitner, Rec. s. I-2631, pkt 29, który doszedł do podobnego wniosku w odniesieniu do wykładni art. 5 ust. 2 dyrektywy Rady 90/314/EWG z dnia 13 czerwca 1990 r. w sprawie zorganizowanych podróży, wakacji i wycieczek (Dz.U. L 158, s. 59). W sprawie tej wykładni wymagało pojęcie szkody. W pkt 29 opinii rzecznik generalny stwierdził: „Już sama okoliczność, że zwykle dyrektywa posługuje się pojęciem szkody ogólnie i w związku z tym bez wskazania na jakiegokolwiek zawężenie [jego znaczenia], powinna prowadzić do tego — i w tym kontekście zgadzam się ze stanowiskiem Komisji i rządu belgijskiego — że pojęcie to należy interpretować szeroko, co przemawiałoby przynajmniej co do zasady za tym, że zakresem zastosowania tej dyrektywy powinny być objęte wszystkie rodzaje szkody, które pozostają w związku przyczynowym z niewykonaniem lub nieprawidłowym wykonaniem umowy”.

58. Celem doręczenia w postępowaniu cywilnym jest zapewnienie adresatowi doręczanego dokumentu znajomości treści dokumentu w interesie zagwarantowania mu prawa do wysłuchania przez sąd. W tym celu adresat musi móc to pismo zrozumieć²⁰. Jako że jednak, mimo dominującej pozycji języka angielskiego w międzynarodowych stosunkach handlowych i prawnych, nowoczesna lingua franca nie istnieje, to formalnemu doręczeniu pozwu wraz z załącznikami towarzyszyć musi tłumaczenie, które udostępnia adresatowi niezbędną wiedzę co do treści doręczanego dokumentu²¹. W tym świetle załączniki do pozwu przynależą do pozwu i podlegają ogólnej zasadzie prawnej *accessio cedit principali*²².

59. Na przeszkodzie nie stoi temu również odesłanie do formularza w załączniku rozporządzenia nr 1348/2000. Również formularz w załączniku do rozporządzenia nr 1348/2000 odsyła w pkt 6 zatytułowanym „Dokument, który ma zostać doręczony” w pkt 6.4 do „liczby załączników”. Jak słusznie zauważa Komisja, może to stanowić wskazówkę sugerującą szerokie

rozumienie pojęcia „dokument”, ponieważ w tym miejscu załączniki są wymieniane w wąskim związku z praktycznym posługiwaniem się „dokumentem, który ma zostać doręczony”. Büro Weiss słusznie wskazuje, że w praktyce załączniki nie są całkowicie powtarzane w treści pozwu w postępowaniu cywilnym, lecz zarysowywana jest jedynie ich główna wymowa i w ten sposób pozew do nich nawiązuje. Z tego względu zasada ustanawiająca prawo do wysłuchania przez sąd nakazuje, aby również załączniki były tłumaczone, ponieważ w przeciwnym wypadku całokształt argumentów strony w postępowaniu cywilnym nie byłby zrozumiały.

60. Sąd Pierwszej Instancji zajął już stanowisko, że w przypadku skargi o stwierdzenie nieważności „załączniki do pism procesowych drugiej strony, włącznie z interwencjami ubocznymi, co do zasady wymagają przetłumaczenia na język postępowania. Postanowienia te mają przede wszystkim na celu ochronę pozycji prawnej strony, która pragnie zakwestionować zgodność z prawem środka administracyjnego wydanego przez jeden z organów sądowych Wspólnoty, niezależnie od tego, jakim językiem posłużył się dany organ, w szczególności w postępowaniu poprzedzającym wytoczenie skargi”²³.

61. Przetłumaczenie pism procesowych, które w postępowaniu cywilnym stanowią

20 — Zobacz Heß, *Neue Formen der Rechtshilfe in Zivilsachen im europäischen Justizraum, w: Recht der Wirtschaft und der Arbeit in Europa: Gedächtnisschrift für Wolfgang Blomeyer*, 2004, s. 629, mówi nawet o obowiązkowym tłumaczeniu dokumentu i towarzyszących mu informacji na język państwa, w którym dokument jest doręczany.

21 — Zobacz Schütze, „Übersetzungen im europäischen und internationalen Zivilprozessrecht — Probleme der Zustellung”, *RIW*, 2006, s. 355.

22 — W niektórych porządkach prawnych zamiast zasady *accessio cedit principali* stosowana jest zasada *accessorium sequitur principale*. Obydwie wyrażają, iż rzecz przyłączona zawsze dzieli los rzeczy głównej (Benke, Meissel, *Juristenlautein*, 2e édition, Wien 2002, s. 4).

23 — Postanowienie Sądu Pierwszej Instancji z dnia 26 czerwca 1996 r. w sprawie T-11/95 BP Chemicals przeciwko Komisji, Rec. s. II-599, pkt 9. Sąd oddalił wniosek dwóch włoskich interwenientów ubocznych dotyczący nieprzetłumaczenia załączników do ich wniosku o dopuszczenie do wzięcia udziału w sprawie w charakterze interwenienta na język postępowania, którym był język angielski.

pozew wraz z załącznikami, gwarantuje ochronę pozwanego. Załączniki mogą być jednak ekstremalnie długie i w takim razie wymaganie przetłumaczenia obszernych załączników do pozwu mogłoby być niestosowne. Regulamin Trybunału przewiduje w art. 29 § 3 ust. 3, na wypadek gdy do pozwu dołączone są obszerne załączniki, względnie dokumenty: „W przypadku obszernych aktów i dokumentów wymagane przekłady mogą być ograniczone do wyciągów. Trybunał może jednak, z urzędu lub na wniosek strony, w każdym czasie zażądać pełniejszego lub całościowego przekładu”.

62. Za takim rozwiązaniem można by argumentować również w odniesieniu do transgranicznych doręczeń w sprawach cywilnych i handlowych. W przypadku obszernych załączników, które nie zostały sporządzone ani w języku państwa członkowskiego, do którego przekazywane są dokumenty, albo w zrozumiałym dla adresata języku państwa członkowskiego, z którego pochodzi dokument, tłumaczenie mogłoby zostać ograniczone do fragmentów, do których nawiązuje pozew. Podobne rozwiązania są znane również art. 52 ust. 2 Konwencji wykonawczej do układu z Schengen z dnia 14 czerwca 1985 r. między rządami państw Unii Gospodarczej Beneluksu, Republiki Federalnej Niemiec oraz Republiki Francuskiej w sprawie stopniowego znoszenia kontroli

na wspólnych granicach²⁴. Wydaje mi się, że biorąc pod uwagę prawo do wysłuchania przez sąd oraz ogólną ochronę pozwanego w przypadku doręczeń w sprawach cywilnych i handlowych takie rozwiązanie nie byłoby stosowne. Z łatwością można wyobrazić sobie wziętą z życia codziennego sytuację konsumenta, który zawiera w innym państwie Unii Europejskiej umowę konsumencką zawierającą niestanowiące nadużycia porozumienie w sprawie wyboru właściwego sądu²⁵ i któremu narzucony zostaje język podmiotu prowadzącego działalność gospodarczą. Nie można oczekiwać, że przeciętny konsument włada językiem innego państwa członkowskiego.

63. Prawo adresata do tłumaczenia dokumentów nie może jednak w żadnym wypadku być interpretowane w taki sposób, że byłoby ono niezgodne z celem rozporządzenia nr 1348/2000, który polega przede wszystkim na zapewnieniu poprawy i przyspieszenia przepływu dokumentów sądowych i pozasądowych w sprawach cywilnych lub handlowych w celu ich doręczania pomiędzy państwami członkowskimi²⁶.

64. Jak już wspomniałam, brak tłumaczenia dokumentu, który in concreto w niemieckim

24 — Dz.U. 2000, L 239, s. 19. Artykuł 52 ust. 2 tej konwencji brzmi następująco: „Jeśli istnieje powód, aby przypuszczać, że adresat nie rozumie języka, w którym dokument jest sporządzony, dokument — lub co najmniej ważne jego fragmenty — należy przetłumaczyć na język (jeden z języków) Umawiającej się Strony, na której terytorium adresat się znajduje. Jeśli organ przekazujący dokument wie, że adresat rozumie tylko inny język, dokument — lub co najmniej ważne jego fragmenty — musi zostać przetłumaczony na ten język”.

25 — Zobacz w odniesieniu do stanowiącego nadużycie porozumienia w sprawie wyboru właściwego sądu wyrok z dnia 27 czerwca 2000 r. w sprawach połączonych od C-240/98 do C-244/98 Océano Grupo Editorial i Salvat Editores, Rec. s. I-4941.

26 — Zobacz pkt 44 niniejszej opinii.

prawie postępowania cywilnego obejmuje zarówno pozew, jak i załączniki do niego, może zostać usunięty w drodze następczego doręczenia tłumaczenia załączników, względnie, w przypadku obszernych załączników, w drodze następczego doręczenia tłumaczenia fragmentów, do których pozew wyraźnie odnosi się w części poświęconej przedstawieniu dowodów uzasadniających żądanie²⁷.

65. Z tych względów proponuję odpowiedzieć na pierwsze pytanie prejudycjalne w następujący sposób: artykuł 8 ust. 1 rozporządzenia nr 1348/2000 należy interpretować w ten sposób, że w przypadku doręczenia dokumentu wraz z załącznikami adresat może odmówić odbioru na podstawie art. 8 ust. 1 również wtedy, gdy jedynie załączniki do doręczanego dokumentu nie zostały sporządzone w języku państwa członkowskiego, do którego dokument jest przekazywany albo w zrozumiałym dla adresata języku państwa członkowskiego, z którego pochodzi dokument.

C — W przedmiocie drugiego pytania prejudycjalnego

66. Za pośrednictwem pytania drugiego sąd krajowy pragnie w istocie dowiedzieć się, czy można domniemywać, że adresat rozumie w rozumieniu art. 8 ust. 1 rozporządzenia

27 — Podobnie ww. w przypisie 10 wyrok w sprawie Leffler, pkt 38–53 oraz Sujecki, Das Annahmeverweigerungsrecht im europäischen Zustellungsrecht, s. 364, który jednak nie bierze pod uwagę problematyki związanej z obszernymi załącznikami i związanej z tym ekonomiki procesowej (czas tłumaczenia i koszty tłumaczenia).

nr 1348/2000 język państwa, z którego pochodzi dokument, jeżeli posługiwanie się tym językiem zostało uzgodnione w umowie zawartej w ramach prowadzenia działalności gospodarczej na potrzeby korespondencji pomiędzy stronami umowy oraz z urzędami i instytucjami publicznymi.

67. Zgodnie z niemiecką doktryną art. 8 ust. 1 lit. b) rozporządzenia nr 1348/2000 mówiący, że adresat może odmówić obioru dokumentu, jeżeli nie został on sporządzony w zrozumiałym dla adresata języku państwa członkowskiego, z którego pochodzi dokument, dostarcza interpretatorowi zaledwie niewielu konkretnych punktów oparcia²⁸.

68. Doręczanie dokumentów znajduje się w trójkącie sprzecznych priorytetów, na który składa się prawo do sądu, ochrona pozwanego i ekonomika procesowa: w procesie cywilnym otwierają one skarżącemu prawo do sądu, ponieważ doręczenie pozwu może w niektórych porządkach prawnych powodować zawisłość sporu i służy zachowaniu terminu. Z kolei pozwany dowiaduje się w momencie przekazania mu pozwu

28 — Zobacz Lindacher, Europäisches Zustellungsrecht — die VO (EG) Nr. 1348/2000: Fortschritt, Auslegungsbedarf, Problemausblendung, *Zeitschrift für Zivilprozess*, t. 114(2001), s. 187. Autor proponuje, aby w ramach wykładni art. 8 ust. 1 lit. b) rozporządzenia nr 1348/2000 nie przyjmować za punkt odniesienia indywidualnej znajomości języków, tak aby kryterium to było łatwe w stosowaniu i przewidywalne. Zamiast tego wypracowane powinny zostać stałe i ogólne kryteria. Zgodnie z tym poglądem zrozumiały dla adresata język państwa członkowskiego, z którego pochodzi dokument, powinien być przyjmowany w każdym razie wtedy, gdy adresat sam jest obywatelem państwa członkowskiego, z którego pochodzi dokument. Podobnie, gdy jest on obywatelem państwa mającego ten sam język urzędowy.

o wszczęciu postępowania — w ten sposób gwarantowane jest mu prawo do wysłuchania przez sąd²⁹. Przepisy regulujące doręczenia muszą zapewnić równowagę pomiędzy tymi procesowymi prawami podstawowymi³⁰. Niezbędne jest, aby przepisy regulujące doręczenia z jednej strony nie prowadziły do nieproporcjonalnych ograniczeń ochrony pozwanego i jednocześnie aby umożliwiały szybkie przeprowadzenie postępowania. Z drugiej strony ochrona pozwanego nie może osiągnąć takiego rozmiaru, że przeprowadzenie postępowania sądowego stanie się dla skarżącego niemożliwe, tak że ostatecznie zostanie on pozbawiony prawa do sądu³¹.

69. W niniejszej sprawie prezentowane są dwie przeciwstawne tezy. IHK Berlin jest zdania, że umowy wybór języka niemieckiego, to jest języka państwa, z którego dokument jest przekazywany, stanowi również podstawę dla rzeczywistego domniemania, iż adresat taki dokument rozumie, jeżeli dotyczy on konkretnego stosunku prawnego i został sporządzony w uzgodnionym języku. Z drugiej strony rząd francuski uważa, że okoliczność ta sama w sobie nie jest wystarczająca, aby uznać, że język państwa członkowskiego, z którego dokument jest przekazywany, jest dla adresata zrozumiały w rozumieniu art. 8 ust. 1 lit. b) rozporządzenia nr 1348/2000. Gdyby bowiem język państwa członkowskiego, z którego dokument jest przekazywany, był uznawany za

zrozumiały dla adresata tylko i wyłącznie dlatego, że postanowienie umowy przewiduje, iż korespondencja ma być prowadzona w tym języku, to w ten sposób ustanawiane byłoby domniemanie ustawowe, które znacznie wykracza poza to, co przewiduje rozporządzenie.

70. W doktrynie reprezentowane jest stanowisko, zgodnie z którym w przypadku doręczenia za granicą na potrzeby stwierdzenia znajomości języków art. 8 ust. 1 rozporządzenia nr 1348/2000 kombinuje elementy obiektywne z subiektywnymi³². Zgodnie z tą teorią kryterium obiektywne miałyby stanowić język urzędowy państwa członkowskiego, do którego dokument jest przekazywany, a kryterium subiektywne miałyby stanowić znajomość przez adresata języka państwa członkowskiego, z którego dokument pochodzi³³.

71. W wydanym przez siebie postanowieniu odsyłającym Bundesgerichtshof stwierdził, że żaden z uprawnionych do reprezentacji

29 — Zobacz Heß, *Die Zustellung von Schriftstücken im europäischen Justizraum*, NJW, 2001, s. 15.

30 — Zobacz Sujeccki, *Das Annahmeverweigerungsrecht im europäischen Zustellungsrecht*, s. 365.

31 — Ibidem, s. 365.

32 — Zobacz Malan, *La langue de la signification des actes judiciaires ou les incertitudes du règlement sur la signification et la notification des actes judiciaires et extrajudiciaires*, *Les petites affiches* — LPA 392(2003), nr 77, s. 6, Sladić, *Vročanje v civilnih in gospodarskih zadevah*, *Podjetje in Delo* (PiD), 31(2005), s. 1147.

33 — Obywatelstwo osoby fizycznej jako obiektywne kryterium nie ma racji bytu. Jeżeli adresat co prawda posiada obywatelstwo państwa, z którego pochodzi dokument, lecz nie włada językiem tego państwa, może on odmówić odebrania doręczanego dokumentu. Może tak być na przykład w przypadku uzyskania obywatelstwa w następstwie zawarcia związku małżeńskiego lub nadania obywatelstwa sportowcowi (Schütze, §1068, w: *Wieczorek, Schütze, Zivilprozessordnung und Nebengesetze, Großkommentar*, s. 9, pkt 12). Reprezentowane są jednak również inne poglądy. Należy przyjąć, że adresat rozumie język państwa, z którego dokument pochodzi, jeżeli posiada obywatelstwo państwa mającego ten sam język urzędowy (Heiderhoff, *op.cit.*, s. 1221).

organów Büro Grimshaw nie rozumie języka niemieckiego. Bezsporne jest jednak, że stanowiąca podstawę sporu umowa i korespondencja są sporządzone w języku niemieckim i strony uznały za właściwy sąd w Berlinie.

72. W doktrynie wskazuje się na okoliczność, że art. 8 ust. 1 rozporządzenia nr 1348/2000 nie wynika jednoznacznie znajomość języka, przez który z podmiotów należy przyjąć za punkt odniesienia, gdy dokument jest doręczany osobie prawnej³⁴. Na dzień dzisiejszy wydaje się, że jedynym użytecznym rozwiązaniem, które umożliwi udzielenie odpowiedzi na to pytanie, jest odesłanie do siedziby osoby prawnej jako miarodajnego łącznika dla stwierdzenia znajomości języka przez osobę prawną³⁵. I tak fakt posiadania przez Büro Grimshaw siedziby w Londynie prowadziły do wskazania na język angielski. Konkretnie rzecz biorąc, w umowie o świadczenie usług architektonicznych z dnia 16 lutego 1994 r. uzgodniono jednakże prowadzenie korespondencji w języku niemieckim.

73. W dalszej kolejności należy zbadać, czy umowy wybór konkretnego języka

prowadzi do tego, że można założyć znajomość tego języka przez strony i w związku z tym wykluczyć prawo do odmowy odbioru dokumentu³⁶.

74. Trudno jest stwierdzić, czy w związku z indywidualnie przez siebie znanymi językami adresat jest w stanie zrozumieć dokument sporządzony w innym języku aniżeli język państwa członkowskiego, do którego dokument jest przekazywany. To, czy dana osoba rozumie obcy język, czy też nie, zależy w końcu od jej własnego uznania³⁷. Rudymentarna znajomość języka nie jest bowiem wystarczająca dla zrozumienia dokumentów sądowych. Z tego względu znajomość języka musi być na tyle dobra, aby umożliwiła językowe zrozumienie istoty dokumentów prawnych³⁸. Taka sytuacja wydaje się mieć miejsce, gdy adresat, tak jak w niniejszym przypadku, uzgodnił w umowie, że korespondencja pomiędzy urzędami i instytucjami publicznymi danego państwa będzie prowadzona w języku tego państwa, z którego pochodzi dokument. Pojęcie instytucji publicznych pozwala przypuszczać, że przez strony uzgodniony został język prowadzenia korespondencji z wszystkimi organami państwa, do których należą również sądy, a nie tylko organy egzekutywy³⁹.

34 — Zobacz Sujecki, *Das Übersetzungserfordernis und dessen Heilung nach der Europäischen Zustellungsverordnung: Entscheidung des Europäischen Gerichtshofes vom 8. November 2005*, s. 359; Sujecki, *Das Annahmeverweigerungsrecht im europäischen Zustellungsrecht*, s. 364.

35 — Zobacz Sujecki, *Das Übersetzungserfordernis und dessen Heilung nach der Europäischen Zustellungsverordnung: Entscheidung des Europäischen Gerichtshofes vom 8. November 2005*, s. 359.

36 — Zobacz Sujecki, *Das Annahmeverweigerungsrecht im europäischen Zustellungsrecht*, s. 364.

37 — Zobacz Mayr, *Czernich*, op.cit., s. 182. Trudności związane ze stwierdzeniem indywidualnej znajomości języka dotyczą zarówno agencji przekazującej, jak i przyjmującej.

38 — Zobacz Jastrow, op.cit., s. 1306.

39 — Zobacz Badura, *Staatsrecht*, 3e édition, 2003, s. 658 i Maurer, *Staatsrecht I*, 4e édition, 2005, s. 6. Badura wyraża, że organem państwowym wykonującym zadania w zakresie orzecznictwa jest sąd.

75. Z tego względu w miarę możliwości stosowane powinny być wyłącznie ogólne, obiektywne kryteria, do których należy prowadzenie stosunków handlowych i korespondencji w danym języku państwa, z którego pochodzi dokument. Weryfikacja indywidualnej znajomości języków przez wszystkich uczestników postępowania, z wyłączeniem adresata, wiąże się z ogromnymi trudnościami⁴⁰. Jeżeli sporne jest, czy adresat rozumie język państwa, z którego pochodzi dokument, to może to zostać wyjaśnione wyłącznie w drodze dowodu przeprowadzonego przed sądem krajowym. W ten sposób może zostać udowodnione, że adresat dokumentu rozumie język państwa, z którego pochodzi dokument, w którym dokument ten został sporządzony⁴¹.

76. Wybór języka umowy służy zapobieganiu i zmniejszaniu problemów we wzajemnym zrozumieniu między stronami, które nie mówią tym samym językiem⁴². Jeżeli w międzynarodowym obrocie prawnym strony uzgodnią jakiś język jako język umowy, to stanowi to wskazówkę co do tego, że obydwie strony tym językiem władają. Jeżeli w międzynarodowym obrocie prawnym jako właściwy uznany zostanie w umowie sąd państwa, z którego

pochodzi dokument lub jako właściwe zostanie uznane prawo państwa, z którego pochodzi dokument⁴³, to takie porozumienie umowne dotyczące prowadzenia postępowania w języku państwa, z którego pochodzi dokument, może być traktowane jako kolejna wskazówka co do znajomości tego języka. Konkretnie w niniejszej sprawie w pkt 10.2 umowy o świadczenie usług architektonicznych zostało uzgodnione, że sądem właściwym jest sąd w Berlinie.

77. Co prawda, może dojść do sytuacji, w której jedna ze stron rzeczywiście nie rozumie języka umowy. Strona ta, która w momencie próby doręczenia powołuje się na brak znajomości języka, zasygnalizowała jednakże światu zewnętrznemu za pośrednictwem ważnego porozumienia w przedmiocie określenia języka umowy, że posiada ona dostateczną jego znajomość⁴⁴. W obiektywny sposób i stosownie do wzorca uczciwego uczestnika obrotu prawnego strona ta stworzyła wrażenie, że rozumie język państwa, z którego pochodzi doręczany jej dokument.

78. Umowne określenie języka umowy, prawa właściwego i przede wszystkim właściwego sądu wzbudza dodatkowo również

40 — Heiderhoff, *op.cit.*, s. 1222.

41 — Wyżej wymieniony w przypisie 10 wyrok w sprawie Leffler, pkt 52.

42 — Chciałabym jeszcze przywołać wyrok Sądu Pierwszej Instancji z dnia 14 maja 1998 r. w sprawie T-338/94 Finnboard przeciwko Komisji, *Rec. s. II-1617*; pkt 48–55. W wyroku tym Sąd stwierdził, że jeżeli zgodnie z prawem wspólnotowym w stosunkach pomiędzy Komisją a przedsiębiorstwem mającym siedzibę w państwie trzecim, które uczestniczyło w naruszeniach zasad konkurencji we Wspólnocie, nie obowiązuje wyraźnie żaden język urzędowy Wspólnoty, Komisja jest uprawniona do wybrania jako język zawiadomienia o zarzutach skargi i decyzji języka, w którym przedsiębiorstwo to prowadzi korespondencję z własnymi biurami prowadzącymi sprzedaż w państwach członkowskich, a nie języka państwa członkowskiego, w którym siedzibę ma pełnomocnik przedsiębiorstwa.

43 — Tego rodzaju klauzula może mieć następujące brzmienie: „Ta umowa oraz jej wykładnia podlegają prawu Republiki Federalnej Niemiec. Sądem wyłącznie właściwym jest sąd w Berlinie”.

44 — Zobacz Sujecki, *Das Annahmeverweigerungsrecht im europäischen Zustellungsrecht*, s. 365 i nast. Komentując postanowienie odsyłające w niniejszej sprawie, autor nie zajmuje się kwestią sądu i prawa właściwego.

u drugiej strony umowy zaufanie co do dostatecznej znajomości przez pierwszą stronę języka państwa, z którego pochodzi doręczany dokument⁴⁵. Ma to miejsce przede wszystkim również wtedy, gdy język państwa, z którego pochodzi doręczany dokument został umownie uznany za język korespondencji pomiędzy stronami i urzędami i instytucjami publicznymi⁴⁶.

79. Za pośrednictwem tego rodzaju uzgodnienia umownego strona umowy sygnalizuje, że w odniesieniu do korespondencji z urzędami i innymi instytucjami publicznymi dysponuje wystarczającą znajomością języka. W związku z tym w takim przypadku należy wyjść z założenia, że uzasadnione jest wzruszalne domniemanie (*praesumptio iuris tantum*), iż adresat dysponuje wystarczającą znajomością języka w rozumieniu art. 8 ust. 1 lit. b) rozporządzenia nr 1348/2000, aby zrozumieć również żargon administracyjny, do którego zalicza się także język, którym posługuje się sąd w prawie procesowym. Wykonanie prawa do odmowy odbioru doręczenia na podstawie art. 8 ust. 1 rozporządzenia nr 1348/2000 mogłoby w takim przy-

padku być wyłączone⁴⁷. Jako że obowiązuje jedynie wzruszalne domniemanie, adresat ma możliwość obalenia go zgodnie z zasadami dowodowymi obowiązującymi w państwie członkowskim, w którym toczy się postępowanie cywilne.

80. W tym miejscu pragnę zwrócić uwagę na jeszcze jedno postanowienie Sądu. W sprawie *Hensotherm przeciwko OHIM*⁴⁸, dotyczącej szwedzkiego przedsiębiorstwa, które wybrało język angielski jako język postępowania w postępowaniu administracyjnym przed OHIM i w tym języku samo sporządzało pisma procesowe, na zarzut tego przedsiębiorstwa, jakoby jako szwedzkie przedsiębiorstwo, uczestniczące w handlu międzynarodowym, nie władało ono językiem angielskim, Sąd odpowiedział, że zarzut ten nie może zostać uwzględniony.

81. Z tego względu art. 8 ust. 1 lit. b) rozporządzenia nr 1348/2000 należy interpretować w ten sposób, że obowiązuje wzruszalne domniemanie, iż w rozumieniu tego rozporządzenia adresat dokumentu rozumie język państwa członkowskiego, z którego

45 — Zobacz Szejcki, *Das Annahmeverweigerungsrecht im europäischen Zustellungsrecht*, s. 366. Można w tym doszukiwać się analogii do teorii czynności prawnej, w ramach której teoria woli i teoria oświadczenia określają podstawę stwierdzenia ważności oświadczenia woli.

46 — Zobacz pkt 5 powyżej, gdzie przytoczone zostały odnośnie klauzule umowy.

47 — Zobacz Szejcki, *Das Annahmeverweigerungsrecht im europäischen Zustellungsrecht*, s. 366. Inny wniosek dawałby adresatowi dokumentu zbyt daleko idącą możliwość udaremnienia doręczenia. Ponadto przeciwny wniosek prowadziłby do tego, że ostatecznie również w takich przypadkach dokument musiałby zostać przetłumaczony na język państwa, do którego dokument jest przekazywany. Autor podkreśla również, że wymóg tłumaczenia byłby niezgodny z celami realizowanymi przez rozporządzenie nr 1348/2000, które biorąc pod uwagę potrzebę ochrony adresata doręczenia właśnie ogranicza wymóg tłumaczenia ze względu na wysokie koszty i dodatkowe wydłużenie postępowania, zmierzając w ten sposób do ogólnego uproszczenia i przyspieszenia doręczenia.

48 — Postanowienie z dnia 6 września 2006 r. w sprawie T-366/04, *Zb.Orz.* s. II-65, pkt 43 i 44.

pochodzi dokument, jeżeli w ramach wykonywanej przez niego działalności gospodarczej uzgodnił on w umowie, że korespondencja pomiędzy stronami umowy z jednej strony a urzędami i instytucjami publicznymi z drugiej strony będzie prowadzona w języku tego państwa, z którego pochodzi doręczany dokument. Jako że obowiązuje jednak jedynie wzruszalne domniemanie, adresat ma możliwość obalenia go zgodnie z zasadami dowodowymi obowiązującymi w państwie członkowskim, w którym toczy się postępowanie sądowe.

82. Takie rozwiązanie nie może co do zasady być stosowane w odniesieniu do umów konsumenckich, ponieważ zgodnie z obiektywnymi standardami korespondencja posiadającego wiedzę fachową i znajomość prawa konsumenta nie może być traktowana na równi z działaniami i korespondencją podmiotu prowadzącego działalność gospodarczą. Z tego względu odpowiedź na pytanie drugie należy ograniczyć do specyficznego przypadku, w którym w ramach wykonywanej działalności podmiot prowadzący działalność gospodarczą uzgadnia w umowie, że korespondencja pomiędzy stronami umowy z jednej strony a urzędami i instytucjami publicznymi z drugiej strony będzie prowadzona w języku tego państwa, z którego pochodzi doręczany dokument.

D — W przedmiocie trzeciego pytania prejudycjalnego

83. Za pośrednictwem pytania trzeciego Bundesgerichtshof pragnie w istocie dowiedzieć się, czy adresat co do zasady nie może

odmówić odbioru dokumentu na podstawie art. 8 ust. 1 rozporządzenia nr 1348/2000, powołując się na brak tłumaczenia załączników, jeżeli w ramach wykonywanej przez niego działalności gospodarczej zawarł on umowę, w której uzgodniono, że korespondencja będzie prowadzona w języku państwa, z którego pochodzą doręczane dokumenty.

84. Z motywu ósmego rozporządzenia nr 1348/2000 wynika, że „dla zapewnienia skuteczności niniejszego rozporządzenia możliwość odmowy doręczenia dokumentów ograniczona zostaje do wyjątkowych sytuacji”. Wyjątki są w prawie wspólnotowym interpretowane wąsko, *singularia non sunt extendenda*⁴⁹.

85. Co prawda w przedstawionych przez siebie uwagach dotyczących pytania drugiego Büro Weiss powołuje się na brak możliwości uzasadnienia z dogmatycznego punktu widzenia, dlaczego porozumienie w umowie zawartej między podmiotami prawa prywatnego, które zgodnie z wolą stron obowiązuje jedynie w odniesieniu do wykonania umowy, miałoby mieć ograniczający wpływ na subiektywne publiczne prawo do wysłuchania przez sąd.

⁴⁹ — Wyrok z dnia 9 września 2003 r. w sprawie C-151/02 Jaeger, Rec. s. I-8389, pkt 89. W sprawie tej Trybunał stwierdził, że przewidziane w art. 17 dyrektywy Rady 93/104/WE z dnia 23 listopada 1993 r. dotyczącej niektórych aspektów organizacji czasu pracy (Dz.U. L 307, s. 18) odstępstwa jako wyjątki od wspólnotowego uregulowania w przedmiocie organizacji czasu pracy muszą być interpretowane w ten sposób, że zakres ich zastosowania jest ograniczony do tego, co niezbędne dla zagwarantowania interesów, których ochronę umożliwiają.

86. Wątpliwości co do tak szerokiej wykładni art. 8 ust. 1 rozporządzenia nr 1348/2000 znajdują oparcie przede wszystkim w pkt 10.2 i 10.4 umowy o świadczenie usług architektonicznych, w których strony uzgodniły, że „[w] przypadku sporu sądem właściwym jest sąd w Berlinie” oraz że umowa o świadczenie usług architektonicznych podlega prawu niemieckiemu. Klauzula ta, w połączeniu z klauzulą poświęconą wyborowi języka umowy, w której uzgodniono, że korespondencja z urzędami i instytucjami publicznymi⁵⁰ państwa, z którego pochodzi doręczany dokument, będzie prowadzona w języku tego państwa, z którego pochodzi doręczany dokument, stanowi skuteczną konkretną rezygnację z prawa podstawowego⁵¹. Konkretnie rzecz ujmując, oznacza to w niniejszej sprawie, że uznanie właściwości sądów państwa, z którego pochodzi doręczany dokument, stanowi jednocześnie uznanie języka, którym posługuje się sąd w konkretnym postępowaniu cywilnym. To samo dotyczy klauzul arbitrażowych, w których strony umowy międzynarodowej z góry ustalają, zgodnie ze swoim uznaniem, język, w którym toczyć się będzie postępowanie arbitrażowe.

87. Jak słusznie stwierdziła Komisja⁵², porozumienie zawarte pomiędzy Büro Grimshaw i IHK Berlin dotyczące posługiwania się językiem niemieckim stanowi element umowy,

mający znaczenie dla jej wykonania. Odnosi się on nie tylko do mającej znaczenie dla wykonania umowy korespondencji, lecz obejmuje również korespondencję prowadzoną w przypadku różnicy zdań co do zobowiązań umownych, jak również w związku z prowadzonym w związku z tym postępowaniem sądowym.

88. W takim przypadku konieczność przetłumaczenia dokumentu z języka państwa, z którego dokument pochodzi, na język państwa, do którego dokument jest przekazywany nie może być już uzasadniana ochroną interesów adresata. Ten, kto w umowie zawartej między podmiotami prowadzącymi działalność gospodarczą dobrowolnie uzgadnia z drugą stroną takiej umowy, w jakim języku będzie prowadzona ich korespondencja, nie może później powoływać się na to, że stosowanie tego języka nie gwarantuje jego uzasadnionych interesów. Tego rodzaju zarzut podpadałby pod kategorię *venire contra factum proprium*⁵³. Żądanie przetłumaczenia załączników na język państwa, z którego pochodzi dokument, wykracza w takim przypadku poza cel ochronny ustanowionego w art. 8 ust. 1 rozporządzenia nr 1348/2000 prawa do odmowy odbioru dokumentu; zaakceptowanie umownego uregulowania dotyczącego języka korespondencji neguje interes w tłumaczeniu na język państwa,

50 — Zwracam uwagę na podobieństwo pojęć „instytucja publiczna” i „organ państwa”. Zobacz również przypis 39 niniejszej opinii.

51 — Zdaniem P. Fischingera, *Der Grundrechtsverzicht*, JuS 2007, s. 808, przez rezygnację z prawa podstawowego należy rozumieć zgodę uprawnionego z tytułu prawa podstawowego na konkretne ograniczenia i naruszenie prawa podstawowego.

52 — Uwagi Komisji, pkt 31 i 32.

53 — Przede wszystkim w romańskich porządkach prawnych używana jest raczej maksyma *nemo auditur suam propriam turpitudinem allegans*.

do którego dokument jest przekazywany, w związku z czym prawo do odmowy odbioru dokumentu na podstawie art. 8 ust. 1 rozporządzenia nr 1348/2000 traci swoje uzasadnienie.

przykład konsumentowi, swój język, którego ten konsument nie rozumie. W przypadku konsumenta, który nie rozumie języka „narzuconego” mu przez przedsiębiorstwo, prawo do odmowy odbioru dokumentu byłoby w odniesieniu do nieprzetłumaczonych dokumentów uzasadnione⁵⁶.

89. W przeciwnym wypadku dokument musiałby zostać przetłumaczony na język państwa, do którego dokument jest przekazywany, również wtedy⁵⁴, gdy po pierwsze strony zawarły w ramach prowadzonej przez siebie działalności gospodarczej umowę, w której uzgodniły, że korespondencja z urzędami i instytucjami publicznymi państwa, z którego pochodzi dokument, będzie prowadzona w języku tego państwa, z którego pochodzi dokument, po drugie jako sąd właściwy i po trzecie jako prawo właściwe — te, należące do państwa, z którego pochodzi dokument. Taka sytuacja byłaby jednak niezgodna z celem rozporządzenia nr 1348/2000⁵⁵.

90. Kończąc, pragnę jeszcze nadmienić, że takie rozwiązanie w przypadku transgranicznych umów konsumenckich nie byłoby stosowne. W takim przypadku silniejsza strona umowy, przedsiębiorstwo, mogłaby narzucić słabszej stronie, na

91. Z tego względu na pytanie trzecie należy odpowiedzieć, że art. 8 ust. 1 rozporządzenia nr 1348/2000 należy interpretować w ten sposób, że adresat nie może odmówić na podstawie art. 8 ust. 1 rozporządzenia nr 1348/2000 odbioru załącznika do pozwu, który nie został sporządzony w języku państwa, do którego dokument jest przekazywany, lecz w języku państwa, z którego pochodzi dokument, który w umowie zawartej przez strony w ramach prowadzenia przez nie działalności gospodarczej strony uzgodniły jako język prowadzenia korespondencji z urzędami i instytucjami publicznymi tego państwa, z którego pochodzi dokument, jeżeli w ramach wykonywanej przez niego działalności gospodarczej zawarł on umowę, w której uzgodniono, że korespondencja z urzędami i instytucjami publicznymi państwa, z którego pochodzi dokument, będzie prowadzona w języku tego państwa, z którego pochodzi doręczany dokument, a przekazywane załączniki dotyczą tej korespondencji i zostały sporządzone w uzgodnionym języku.

54 — Zobacz Sujecki, Das Annahmeverweigerungsrecht im europäischen Zustellungsrecht, s. 366.

55 — Zobacz pkt 44 niniejszej opinii.

56 — Zobacz Sujecki, Das Annahmeverweigerungsrecht im europäischen Zustellungsrecht, s. 336, który uważa, że w takich przypadkach adresat/konsument wymaga szczególnej ochrony, lecz że ochrona ta nie jest udzielana w przypadku istnienia umowy zawartej między stronami w ramach wykonywania przez nie działalności gospodarczej.

VI — Wnioski

92. Biorąc pod uwagę powyższe rozważania, proponuję, aby Trybunał odpowiedział na pytania prejudycjalne przedłożone przez Bundesgerichtshof w następujący sposób:

- 1) Artykuł 8 ust. 1 rozporządzenia Rady (WE) nr 1348/2000 z dnia 29 maja 2000 r. w sprawie doręczania w państwach członkowskich sądowych i pozasądowych dokumentów w sprawach cywilnych i handlowych należy interpretować w ten sposób, że w przypadku doręczenia dokumentu wraz z załącznikami adresat może odmówić odbioru na podstawie art. 8 ust. 1 również wtedy, gdy jedynie załączniki do doręczanego dokumentu nie zostały sporządzone w języku państwa członkowskiego, do którego dokument jest przekazywany, albo w zrozumiałym dla adresata języku państwa członkowskiego, z którego pochodzi dokument.
- 2) Artykuł 1 ust. 1 lit. b) rozporządzenia nr 1348/2000 należy interpretować w ten sposób, że obowiązuje wrzucalne domniemanie, iż w rozumieniu tego rozporządzenia adresat dokumentu rozumie język państwa członkowskiego, z którego pochodzi dokument, jeżeli w ramach wykonywanej przez niego działalności gospodarczej uzgodnił on w umowie, że korespondencja pomiędzy stronami umowy z jednej strony a urzędami i instytucjami publicznymi z drugiej strony będzie prowadzona w języku tego państwa, z którego pochodzi doręczany dokument. Jako że obowiązuje jednak jedynie wrzucalne domniemanie, adresat ma możliwość obalenia go zgodnie z zasadami dowodowymi obowiązującymi w państwie członkowskim, w którym toczy się postępowanie sądowe.
- 3) Artykuł 8 ust. 1 rozporządzenia nr 1348/2000 należy interpretować w ten sposób, że adresat nie może odmówić na podstawie art. 8 ust. 1 rozporządzenia nr 1348/2000 odbioru załącznika do pozwu, który nie został sporządzony

w języku państwa, do którego dokument jest przekazywany, lecz w języku państwa, z którego pochodzi dokument, który w umowie zawartej przez strony w ramach prowadzenia przez nie działalności gospodarczej strony uzgodniły jako język prowadzenia korespondencji z urzędami i instytucjami publicznymi tego państwa, z którego pochodzi dokument, jeżeli w ramach wykonywanej przez niego działalności gospodarczej zawarł on umowę, w której uzgodniono, że korespondencja z urzędami i instytucjami publicznymi państwa, z którego pochodzi dokument, będzie prowadzona w języku tego państwa, z którego pochodzi doręczany dokument, a przekazywane załączniki dotyczą tej korespondencji i zostały sporządzone w uzgodnionym języku.